

SZERELEM, HÁZASSÁG

FEMINISTA TÜKÖRBEN.

Írta

Willhelm Szidónia

Budapest
Benkő Gyula könyvkereskedése
1908

I. FEJEZET.

Képek a nőmozgalom keletkezésének okairól;
annak célja és a megvalósítás eszközei.

Vaskos köteteket írtak, főképen az alapos németek és szorgos angolok a nőmozgalomról Tudományos apparátussal hirdetett, magyarázott egyegy író. E könyvekre nagy szükségünk van, de igen nehezen kezelhetők épen nagy alaposságuk és terjedelmüknél fogva.

Ezen néhány sor írásnak feladata, hogy rövid kivonatban, mintegy reflektorral rávilágítson az okok, a cél és az eszközök össz-

csoportjára, melyek a nőmozgalom megértéséhez szükségesek.

Azért ez a munka nem lesz alapos, nem lesz mindent figyelembe vevő-lesznek hiányai, hézagai.

De miután az a főcélja, hogy rövid, könnyen kezelhető s így még a legelfoglaltabb ember által is elolvasható formában kerüljön a közönség elé, már előre ismeri író e könyvecske hibáit és elnézést kér ezekért.

Nem oktatni, nem agitálni, csak a felismerés lehetőségét óhajtja e könyv megadni. Aki elolvasása nyomán, a kérdés részletei iránt érdeklődik, annak kevés belföldi, de tetemes anyag áll rendelkezésére külföldi írók munkáiban.

Feladatul tűztem, az elfogulatlan és tájékozatlan olvasó előtt (mert e sorok nem a kérdés ismerői részére

íródnak) a nőmozgalom keletkezésének okát, vagy okait feltárni.

Gyakorlati példák nyomán óhajtom ezt megtenni. Ki fogom mutatni, néhány tipikus példával, hogy mely okokra vezethető vissza a nőfelszabadítás mozgalma.

Az első képet társadalmunk két szélsőséges osztálya közé ékelődő úgynevezett közép vagy polgári osztályból veszem.

A 17 esztendőös leány áhítatos várakozással tekint muskátlis, vagy secessióos keretű ablakából a világba. A szülői ház, az iskola arra oktatták; a nő legyen jó, legyen alkalmazkodó, szerény, példás gazdasszony, aki a férje szerzeményét takarékossgal kezelje és akkor mindeme

jó tulajdonságok fejébe el fog jönni 18 esztendőös korára egy jóra való férfi, szeretni fogják egymást és ennek lesz a felesége. Tesz a szülői ház és a költök még némi megjegyzést a szerelmi csalódásokra, de főképen arra, hogy a férjet a házasságban újra, meg újra meg kell hódítani és ennek legjobb eszköze a kacérság. A fiatal leány tehát ezt az erényt is gyakorolja idejekorán. Ezekkel a tanításokkal, ebben az eszmekörben lesz a leány 18 esztendőös és tényleg megjelenik az első kérő. Nem a táncórák fiatal gavallérja» nem a nyári faluzás, kifogástalanul öltözködő, udvarias ifja, nem a házi-orvos, aki az első férfi, akit a fiatal leány közelebbről megismert és így öntudatlanul vonzódik hozzá; nem, ezek közül egyik sem közeledik

feléje, hanem kéri, a nagybátyja útján, egy vidéki, előtte teljesen ismeretlen férfi, akiről a gondos és szerető nagybácsi azt írja, mindenképen megfelel és hozzá való, diplomás, művelt ember, jó keresettel; a mi kis hűgünk embert fog belőle csiszolni, mert egy kicsit léha, ha kedves sógornak is megfelel úgy a héten feljöhetünk a fiatal emberre! és meg is tarthatjuk rövidesen a kézfogót. Mert hát a fiatal ember most akar nősülni, be kell neki vonulni hadgyakorlatra és nem maradhat a háza megbízható ember nélkül.» Még egy utóirat is van a levélben, hogy a sógor ne tartsa túlnagyra a leányát; hiszen az nem vagyonos, egyetlen tőkéje az ifjúsága és ezt most kell értékesíteni, mert hát a leány nem olyan, mint a jó bor stb. stb.

És a fiatal, szerelemre váró, megértésre vágyó leánynyal közlik a levél tartalmának – reá tartozó részét –. Nincs is szüksége arra, hogy tartalma részleteivel megismerkedjék. Lelke egész tisztaságával, természetes romlatlan gondolkodásának minden rezgésével, felháborodva utasítja vissza, messze el magától a sértő ajánlatot, a merész és szemében mélyen immorális gondolatot, hogy feleségül, élettársul kéri őt valaki, aki nem is ismeri, aki nem is törődik azzal, hogy ő mit érez gondol, akinek teljesen közömbös az, vajjon vonzódik-e hozzá, vagy sem akit teljesen kielégít a házasság kötésénél az, hogy a leány gazdasági családi körülményei megfelelnek körülményeinek, tehát beleillik a társaságába, hogy jól, gon-

dosan nevelt, tehát beéri majd remélhetőleg a férj jóságával és más vágyai nem lesznek.

Mert szerelemről, vonzódásról, gyermekekről, ezek együttes neveléséről, egyéni óhajtásokról itt szó sem esik.

A fiatal leány ím meglátja, hogy milyen a szerelem, a házasságkötés a gyakorlatban.

Nem dühöng, nem tör, zúz, mint a hogy álmatlan éjszakákon kívánja megcselekedni. Reggelre felkel és ez egy álmatlanul töltött éjszaka 10 esztendővel érlelte. Elvették illúzióját, elvették hitét, felrázták reménykedéséből durva kézzel.

De kapott mindezek fejébe mást, egyebet, ezeknél értékesebbet; az

igazságok kutatásának vágyát. Tágra nyitott szemmel néz körül. Nem kell neki hosszas előtanulmány, a gyermeki lélek tiszta, ösztönével, az első nagy csalódás mélyítő látásával észlel sok olyat a környezetében, a legszűkebb családjában, ami őt felette alkalmassá teszi az egyes tünetek alapján, általános igazságok felismerésére.

Nagyobb figyelemmel olvas és gondolkodik. Napi lapok sokat ócsárolt vegyes rovata, gyér, de mégis csak táplálékot nyújt neki, egy itt-ott ellesett megjegyzés, egy-egy bűntény, a felnőttek, neki igazságtalannak vélt ítélete, őt is bírálatra ragadja. És elszorult, megsértett igazi női mivolta, abban a nagy sikolyban hangzik ki először, a melyet nem világgá, hanem

párnájába kiált, hogy minden hazugság.

Fel ismerte, meglátta, hogy őt a szülői ház, a nevelés; az iskola, minden jó barát megcsalta, itt áll egyedül és kivételes szerencséje, hogy erős jellem. Ki tud kászolódni egyedül, a hazugság felismerése, a sértett önérzet, a megingatott bizalom tömkelegéből.

Ebben a hangulatban látja meg először szeretett atyja homlokán a gond redőjét, hallja küzdelme elfojtott sóhajait. Mintha reflektorral világítottak volna rá, látja meg az áldozatot, melyet édes atyja a családjának hoz, megtagadva önmagát, megtagadva ízlését, legszükségesebb életfeltételeivel él ellentétben és dolgozik, csak azért, hogy családjának jólétet biztosítson. És körültekint a fiatal leány ebben

a családban, ebben az otthonban, a melyikről azt mondták neki, hogy férjhezmenetelig számára nincs más-hol hely.

És belenevet ebbe a hazugságba«
Hát ez az az édes otthon, mely atyám életébe kerül, örömet nem adva neki, mely anyámnak csak nyűgöt, piszkot ad, mely szűk nekem, mint madárnak a kalit, s a melyikben csak egy szép van – a fel ül úszkáló patriarkalisnak nevezett hazugság.

Az a kedélygazdagság, a melyet ez otthonokban élők a visszasságok elfedésére pazarolnak, jobb dologra méltó, legalább ő már így látja, szólni még nem mer.

Hát ez a boldogság és az atyai

szeretet kötelessége? ez a gondterhes, önmagát megtagadó élet, a melyikben minden törekvés kimerül abban, hogy honnan szerezzé a kis cipőt, a ruhát, a tandíjat háza népe számára ?

És kezdi érezni a fiatal leány, hogy ő fölösleges, improduktív, csakis fogyasztó alanya ennek a kis társadalomnak, a családnak.

Két út áll előtte; vagy elfogadni a kérőnek, őt nőiességében legmélyebben sértő ajánlatát, megkötni a házasságot szerelem nélkül, vagy menekülni innen és nem növelni az apa, amúgy is terhes gondját az ő személyének eltartásával.

Kenyérkereső pályára nem nevelték, mégis munkát keres és talál. Ösztönszerűen, még nem céltudatosan érzi, hogy az önálló kenyér-

kereseti munka és az ő élete között van valami boldogító összefüggés.

A család kétségbe esik. Ilyen szégyent hoz a házra, kimegy a házból, ha elvetemült gyermek, aki nem boldog a szülői körében, aki extravaganciákat keres, már öt esztendőskorában ellentmondott anyjának, megjósoltuk már akkor, hogy nem jó vége lesz ennek.

A fiatal leány enged anyja könnyeinek, atyja bús arcának, nagyanyja átkának és visszatér a munkából a szülői házhoz, a muskátli, a portörő, a cselédveszekedés, a házbérnegyedkor be-beálló apai rosszkedv, az anyai idegesség boldogító légkörébe.

Elnémítja fájdalma vonaglását, olvas. Temérdek jó, a legjobb könyveket

s érik, érik és immár tudatosan ismeri fel, hogy az ő esete, nem kivételes eset, hogy sorsát osztja minden leány; aki a közönséges szokás értelmében, jól nevelt.

De a sok olvasás, kutatás, elmélkedés, megláttat vele egyebet is, megláttatja vele, hogy ő nem önálló emberé, csak élősködőnek lett nevelve, aki csakis nemi összeköttetés útján élhet, lakhat jól, öltözködhet stb., látja, hogy az ő sorsát osztja, mint nő a hercegkisasszony, akinek nagyra értékelt szüziességét politikai okokból adják el a leghatalmasabb hercegnek. osztja a sorsát a mosónőjük, aki ütteti magát a durva urától, csak azért, mert a férfi az úr a háznál és az az elismert kenyérkereső. Kezdi látni az összefüggést, az összegabalyodást, a mely a

nemi és a gazdasági élet között fennáll. Lát, néz, eligazodni még nem tud. A betegség okait felismeri, orvosságát még meg nem találta.

Egy reggelen arra virrad, hogy szeret. Egy ifjú embert, az ő korabelit. Ennek szívesen lenne a felesége, de nem lehet. Az ifjú még nagyon fiatal, keresete kevés, gondolni sem lehet egyébre, mint várni, várni csekély 5-6 esztendeig.

A leány megérett, már 20 esztendő, munka után, tevékenységre vágyik. Nagy erőt érez magában ezt értékesítenie kell, ennek meg kell nyilvánulnia, egész lényével érzi, ha teret nem keres tevékenységi ösztönének, úgy elpusztul. És most már elég erős, hogy a családi ellentállást legyőzze, beleegyezést nem

tud kieszközölni, hiába bizonyítgatja, hogy ha az ember 20 esztendő koráig vette igénybe a családját, azon túl már nincs joga ehhez, nem értik meg; mégis függetleníti magát és munkába megy.

Ebben az időben egy új megismeréssel lesz dúsabb élete, látja, hogy az ő ki nem elégített élete és a legtöbb nő elhibázott élete, *helytelen, az emberek mai társadalmi fejlettségének meg nem felelő hazug nevelésen alapszik.*

Látja, hogy a leányból bábút nevelnek, holott neki is meg kell küzdenie az élettel, látja, hogy az erkölcsről hamis képet adnak neki. Azt mondják, hogy az utcasarkon álló, bájait pénzért kínáló leány megvetendő, kizárandó a tisztességes emberek társaságából, és látja, hogy ugyanazok, akik ezt mondogatják, önmagukat adták el pénzért

élethossziglani ellátásra férjeiknek és hogy sok esetben még meg is szegik az alku egyik, reájuk eső terhes részét.

Látja, hogy az úgynevezett tisztességes szülők miképen kufárkodnak, alkudoznak gyermekeik nemi összeköttetése és az érte elérhető gazdasági ellenértékért. Látja, hogy az egész vonalon, kevés kivétellel, pénzért, vagy más megfelelő értékért, családi összeköttetés, – befolyás – stb.-ért veszik a szerelmet,

A szerelemnek természetes, ennek vágyától megállapítandó kielégítése helyébe ott látja a nyilvánosság előtt lejátszódó lakodalmi komédiákat. Látja az egész világot assistálni, mosolyogni. frivol megjegyzéseket tenni, olyan természeti megnyilvánulások nyomán, a melyeket az iskolában megértetni szégyennek mondanak.

Lát ifjú nőket, akiknek boldogságot ígértek a házasságban és akiket nagyon fiatalon adtak férjhez, (a szülők vallomása szerint azért, mert ha idősebb lesz megjön az esze és akkor nem tudjuk olyan könnyen férjhez adni, itt marad a nyakunkon), öreg férjek mellett elsíratni ifjú életüket. Vagy olyanokat, akik csalás- és hazudozással boszulják meg magukat, elárult életükért és kiélt férjükön

Látja, hogy a mikor a leány engedve szerelme vágyának a nyilvánosság részvétele nélkül lesz anyává, tehát az igazi nőies odaadás és szüzi titoktartás megóvásával, akkor kilöki a társadalom, a család kitagadja, munkát nem kap, társnői megvetik, barátai megtagadják, az elbujdosás, anyai voltának titkolása, vagy az utcai leány sorsa vár reá.

Máskép van ez fiútestvérénél. Minél több nőt tesz anyává, annál érdekesebb, senkinek sem jut eszébe őt ezért, az úgynevezett tisztességes emberek köréből kizárni, sőt önkénytelenül megbecsülik benne a termékenységet és dicsfény van homloka köré övezve. Ami a nőnél, az a férfinál erény számba megyén, noha olyan cselekedetről van szó, amelyet egyik fél a másik nélkül el nem követhet.

És néz és eszmél és a látás útján megszületik a gondolat ezen változtatni kell.

A két fiatal szereti egymást, ifjúságuk egész erejével vágnak egymáshoz. Ha igaz, hogy a nőnek az

anyaság a hivatása és a két fél vonzódása csak eszköze a természetnek az emberiség fentartása céljában, úgy követve a természet megmásíthatatlan törvényét, okvetlenül keli, hogy egyesülhessenek.

Ott áll előttük, főképen a nő előtt az intő szó, – nem szabad szeretned, – mert örökre tönkre teszed önmagadat, tönkre teszed a születendő gyermeket, kidob benneteket kötelékéből az egész, erre a célra jól szervezett társadalom.

És gondolkodni kezdenek, hogy miért nem szabad? érzésük azt mondja nekik, ami igaz, ami természetes, az szép.

És íme amit rajongó szeretettel látnak szépnek, ez az ő életükben rút?

Küzdenek – – – lemondanak.

A férfi elviszi érzelmei megnyil-

nulását oda, ahol pénzért viszonozzák a szerelmet. Ami tiszta, ami igaz, ami jó és nagy volt benne, az belefűl a meghamisított érzelem, a tettetés, a hazugság, a romlás pocstájába.

És érzik, látják, hogy ez így nem jól van és sejtve születik meg agyukban egy olyan kor eszméje, amelyik lehetővé teszi azt, hogy az ember, emberhez méltó életet éljen.

A leány lemond teljesen, ő nem keres kárpótlást. Ifjúsága egész erejét, energiáját ezen lemondási küzdelemre fecsérli. Az erőért, a melyet így kénytelen felhasználni, hogy szerelmét, vágyát leküzdje óriási, kár érte; sajnálja ezt az elpazarolt értéket. Es tudatára ébred annak az igazságnak, *hogy az emberek nem gazdaságosak, hogy a társadalom nem ismert fel a*

könnyelműséget, amelyet akkor követ el, amikor kényszeríti a nőt, hogy erejének legjavát egy végeredményében negatív értékű küzdelemre pazarolja.

Ha ezt az erőt nem életet tagadó negatívumra kényszerítik elhasználni, hanem valaminek létesítéséhez használhatja, az élet, az emberek két féleképpen vehetnék hasznát.

Ő és a szeretett férfi nem tagadnák meg önmaguktól az igazi életet és eredményeképpen születne meg az új élet. A nő pedig az erőenergiát, amelyet kénytelen volt életmegnyilvánulása leküzdésére fölöslegesen elpazarolni, most ezt az erőt új értékek létesítésére használhatná.

Bizonyos, hogy ennyi energiával, valami kiválót produkált volna. Új találmány, új tervezés megannyi per-

spektívája nyílik meg az így felszabadok ifjú, produktív erő helyes használata nyomán. *És felébred a nőben az önálló, a célszerű, az általános értéket képviselő, produktív tevékenység iránti tudatos vágy.*

Még egy kép:

Szerették egymást, egybekeltek. Két három esztendő múlva azt látták, hogy nézeteik, ízlésük nem egyezik. A nézetek eltérése feszélyezte őket, a kedélyesség száműzve volt otthonukból. Nem vágyódtak az együttlétre, sőt az együttartózkodás teher volt számukra. Életük pokollá vált egymás mellett. Két gyermekük volt. Ha elmennek egymástól mindenik új életet kezdhet: célszerű ez lenne mindkettőjük javára. De itt áll előttük a »de«.

A férfi nem hagyhatja el az asszonyt, mert eltartását élethossziglan vállalta és eme törvényes kötelezettségének csak olyképen tud eleget tenni, ha az asszony az ő házában él, az ő keresményének célszerű felhasználásával, fukarkodással stb. anyagilag segíti az eltartás tehetőségét. Az asszony meg azért marad meg férje mellett, mert nem tanult semmit, hogy eltarthassa magát, vagy esetleg gyermekeit is. Életük pokol, mégis végigélik egymás mellett. A gyermekeknek meg épen nem tesznek ezzel szolgálatot, mert a szülők örökös cívódása egymás iránti ellenszenve megnyilvánul nap-nap után, kihat a gyermekek: kedélyére, ezeket bússá, pessimistikus, örökké visszafelé tekintő, fájdalmas életfelfogású emberekké fejleszti. Az

ilyen ifjúságot élő gyermekekből lesznek a fejlődés kerékkötői, az ő örökös gáncsuk, rosszalásuk, fekete-látásuk ártalmára válik az egész társadalomnak.

Ezekben a szülőkből az elveszett élet fölötti fájdalom, ilyen viszonyok között felnövő emberekben az elrabolt gyermekkor fölött érzett kín szüli meg a vágyat à *Ezen segíteni kell.*

Mo z a i k.

Az ifjú és a leány szeretik egymást, egymásé nem lehetnek. Tiltja a törvénytársadalmi felfogás, hogy akkor legyenek egymásé, amikor ezt mindketten vágyják. Hanem igen: eljegyzés, látogatások, üdvözlő levelek, ruha, bútor, lakás, polgári esküvő, ha teljesen kor-

rektül megy, papi áldás, kocsikázás, fényképezés, notabilitások, lunch, gyorsvonat és akkor, óh akkor az egész rokonság, az egész világ assistenciája mellett, előre meghatározott, percre pontosan kiszámított terminusra, a naiv, tudatlan kis leányból, asszony lehet.

Akár kívánja ekkor, akár nem. Elviszik messze nászútra, nem azért, hogy egyedüllétüket élvezhessék, nem, hanem ízért, hogy teljesen ki legyen szolgáltatva az immár férjnek nevezett férfinak, hogy támasz, – anyagi eszköz hijján feltétlenül eleget tegyen kívánságának. S természetesen beállhat és gyakran beáll így az eset, hogy amit egy félesztendő előtt földi üdvösségnek, vágyai netovábbjának tekintett volna az ifjú leány, a szeretett férfi ölelő karja, most ketrec, a melyikben nem

saját akaratából van, hanem ahova azzal a varázsigével zárják, hogy ebből menekülés nincs.

És érzi a fiatal leány, hogy ez így nem jól van, érzi, hogy az élet amelyikre egy idejétmúlt társadalmi szokás neki az útlevelet megadja, nem élet, hanem halála, minden becsületes, minden szemérmes érzésnek. A terminusra megállapított szerelmi megnyilvánulás őt áruvá bélyegzi. És ez a fiatal asszony, aki érzelmi tisztaságban szenved emberfölötti módon ezen berendezés alatt, – és majdnem kivétel nélkül szenvednek ennek megismerésnek súlya alatt, – ez arra vágyódik, hogy legalább gyermekeinek legyen jobb sorsa, emberhez méltók és beáll abba a táborba, küzd azok sorában, akik ezeken a nyo-

masztó szokásokon változtatni akarnak.

A munkás asszony elvitte az úri asszonyhoz az elvégzett munkát. Az úri férj dobál, veszekszik, szidja az asszonyt, hogy sok pénz fogy a háznál, nem hajlandó kifizetni a munkásasszony számláját. Az úri asszony sírva halasztja a fizetést máskorra, majd ha a férje jobb kedvű lesz, jöjjön el holnap dél-, után, majd akkor. Haditerve készen, majd felveszi holnap legigézőbb pongyoláját, legkacérabb mosolyát, hízeleg az urának, és akkor, ha nagyon jókedvű lesz, és nagyon hevül, akkor kicsalja tőle a szükséges pénzt.

A munkásasszony hazajön, férje kéri tőle a várt pénzt, az asszony nem adhatja, nem kapott. Pedig a férj

akarja, hogy mire kell, ahhoz semmi köze az asszonymak, nem korcsmára, talán felelős neki, hogy mire költi? nem issza el és így tovább. Becsületszóra ígérte, hogy ma elviszi valahova, pedig a férfibecsületszó az első, ezt csak beláthatná az asszony. És a férfibecsületében megtámadott férj üt, zúz mindent, ami a keze ügyébe kerül, pohár, tányér egy sem marad ép. Pótolhatja majd szegény asszony a keserves keresetéből. És megjelenik az asszony szeme előtt a délutáni kép az úri családnál, szakasztott ez a jelenet játszódott le. *És tudatára ébred ez a proletár asszony, hogy az o asszonyi sorsuk egyenlő, az övé és a csipkébe selyembe burkolt asszonyé, mindketten ki vannak szolgáltatva a férj hatalmi önkényének –, áldozatai, – az eltartott asz-*

szony fogalom – által determinált általános felfogásnak akkor is, ha vagyonuk, v. munkájuk után élnek. Testvérek ők a fájdalomban csak hívó szó kell, hogy egysüljenek a felszabadítás harcában.

A cselédleány 20 korona bért kap havonta, az eledelt kitálalják neki, abból, ami az asztalon megmarad. Személyes szolgálatokat kell végeznie még a fiatal úr körül is. A fiatal úr szép és elegáns; a cselédleánynak be kell menni szobájába, ruháért, cipőért. A leány fiatal és tudatlan, nem régen jött faluról. A fiatal úr könnyen hódít, gyakorlott nőcsábító, csak el tudja csavarni az ilyen csinos kis liba fejét. Hiszékenységének következménye van, pedig az ifiúr, aki tudós ember, azt mondotta kérdésére, hogy sohasem lesz abból

baj, ha az ő szavára és szívére hallgat. A házból kidobják, más helyet ilyen állapotban nem kap. Ehetik, nyomorog és megszületik a kiéhezett, a nyomorék, csenevész gyermek. Az apának ezt a gyermekét nem kell magáénak vállalnia. Legrosszabb esetben, ha a szegény leány a per szeméremsértő tárgyalásainak kiteszi magát, úgy néhány korona, a cselédleány anyagi helyzetéhez mért csekélyösszegű járulékot, vagy néhány korona végkielégítést kaphat. És a fiatal anya nézi kicsiny gyermekét, azt az apró jószágot, a melyet mert gyenge és beteges még jobban szeret, mintha egészséges volna. *Íme így tesz eleget az egyetlen, a társadalom elvárásainak hivatalosan anyává lett. De élhet-e csak egy percig is anyai hivatásának, anyai kötelességének? Nem.*

Azonnal ismét a robotba. És a figyelmes szemlélő látja az elhagyatott leány sorsának hasonlatos voltát királyleány sorsával, akit elűztek királyi méltóságából, akit megfosztottak gyermekeitől, csak azért, mert nem akart tovább hazudni, képmutató lenni. Mert merészelt emberi mivoltára ébredni, mert apjától örökölt és ezen királyi apa által egy emberöltőn keresztül, a legnagyobb tisztelettől körülvéve, arcátlanul gyakorolt életkedv, benne is felébredt.

Megvan a közösség a cselédleány és a királyleány sorsa között. Látjuk, hogy a sokát magasztalt anyaság önmagában nem talál elismerést. Megcsalják az anyaságot, meglopják becsétől. Közös tehát az egész vonalon az anyaság lealacsonyí-

t á s a. Ha n i n c s k ö r ü l s a l l a n -
gozva külsőségekkel, akkor
s z é g y e n n e k b é l y e g z i a m a i
társadalmi felfogás.

Utolsó kép:

A fiatal férfi szeret, a leány,
anyagi okokból az övé nem lehet.
A férfi jövedelme alig elég arra, hogy
önmagát elláthassa, várni kell, várni
sok ideig, addig, míg méltó eltartást
biztosíthat annak, akit szeret. Addig
is az időről-időre vásárolt szerelem
surrogátumával kell beérnie. Tíz esz-
tendei várás után, kiábrándulnak egy-
másból. Távol éltek egymástól, ízlé-
sük, szokásaik, környezetük más-más
felfogást érlelt bennük, elválnak, mi-
előtt egymásé lettek volna.

Ez a 32 esztendő, életmódja
következtében kissé beteges férfi fele-

ségévé tesz egy 18 esztendőös leányt. Most már el tud tartani feleséget. Rövidesen a fiatal asszony is elkapja férje betegségét, gyermekeiket is folyton gyógyítgatni kell. A fiatal asszony megunja ezt a kórházat, friss levegő, élet után vágyódik. Az öregedő, kissé lusta férj nem igen vonzza. És jelentkezik az ifjú, aki anyagi okok miatt kénytelen várni szerelmesére 10 esztendeig. Mindketten kárpótlást keresnek és megszületik a házasságban a csalás, a hazugság, a fiatal férfi életében az álszenteskedés, a tettetés, no meg egy kis, nem tudni honnan szedett, – hiszen óvatosságból csak tisztességes asszonnal érintkezett, – betegség.

II. FEJEZET.

Célok és a megvalósítás eszközei.

Az imént felsorolt gyakorlati példák a maguk mindennapi ismétlődésükben, mutatják legvilágosabban, hogy nem egyes speciális esetekre, hanem minden osztály nőire kiható, okokra vezetendő vissza a nőfelszabadítás mozgalma. A képek sorrendjét betartva mutatunk rá a programra, melynek megvalósításáért küzd a nőmozgalom.*)

*) Magyarországon szervezve »Feministák Egyesülete« címen (Budapest, Mária Valéria u. 12.) Ügyvezető: Glücklich Vilma. Hivatalos lapja „A Nő és a társadalom” szerkeszti: Bédy-Schwimmer Rózsa.

Legelső követelménye a nőnevelés teljes reformja.

A nő épen úgy, mint a férfi, tartozék a társadalmi osztályok bármelyikéhez, feltétlenül és megalkuvás nélkül, önálló, kenyérkereseti pályára neveltessek. Önfentartása, gyermekeiről való gondoskodása, épen úgy kötelességévé neveltessek, mint ma a férjfogás, a hiúság és egyéb, mai neveléséből folyó, létfentartási eszközei.

Ennek megfelelően az összes meglevő *alsó- és felsőfokú, valamint szakiskoláknak a nők előtt való megnyitásáért* küzd a nőmozgalom.

Az önmagát önállóan fentartó nő nem lesz férjhezmenetele alkalmával súlyos teher a férj vállán. Az ifjú így idejekorán nősülhet; akkor, a mikor

önmagát el tudja tartani és nem férfikora delén, kiélten, sok esetben betegen. A két fél választása ilyen körülmények között egészségesebb, tiszta vonzalmon és nem gazdasági feltételeken alapuló lesz. Az egyéni boldogság és a jövő generáció érdekében, tudjuk, hogy egyedül értékes, a természetes, ösztönszerű kiválasztás, így ebből a szempontból is feltétlenül első rangú fontosságú a nemi összeköttetésben levő felek, egymástól való teljes gazdasági függetlensége.

Megszüntetendő azt a nehézkeséget, a melylyel ifjú és romlatlan férfiak, általuk sfinksszerű talányoknak vélt ifjú nőkre tekintenek. Elvenni a titokzatosság, izgató, főképen a fejlődés korában káros következményeit követeli a nőmozgalom, a nemeknek nem csupán

egyenlő, de együttes nevelését, oktatását.

A nemek vonzódása, természetes állatias ösztön. Tudós, kutató elmék felismerték, hogy szükségtelen, sőt káros ezt a természetes vonzalmat, az idegen-szerűség, az erőszakos különválasztása által, egészségtelen módon fokozni.

Ifjú és leány gyermekkoruktól kezdve nevelkedjenek fel együtt, ismerjék meg, ha van ilyen, a nemek különböző sajátosságait az iskola padján. A jó pajtásokból, jó barátok lesznek, ahogy s jelen tapasztalatai is bizonyítják pl. az egyetemeken. Az együttes nevelés által a nemi vonzódás, arra a természetes minimumra fejlődik, a melyik kielégítve az egyént, nem válik kéjelgéssé, nem gátolja a haladást és elegendő az emberség fentartására.

A házi munka iparszerű elvégzése hozza majd magával, hogy a nő nem lesz kénytelen egy ember, a férje szolgálovává lenni, akkor, ha szereti őt, vagy akkor, ha éhes.

Tudjuk azt, hogy minden üzlet, anyagi összeköttetés, nézeteltérésekkel jár, lehet, hogy ádáé életfentartási harcunk hozza ezt magával, de világos, hogy az az ember, aki termelésünkből él, abból kér tőlünk, az idővel kellemetlenné válik előttünk.

. Főcélja tehát a nőmozgalomnak a nőt az önálló kenyérkereseti munkára felszabadítani, a központi háztartások mielőbbi létesítése, és e cél elérése érdekében fejt ki nagy agitációs és gyakorlati propagandát.

Ez a központosított, iparszerűen,

a kultúra követelte munka felosztás elvén alapuló háztartás teszi majd lehetővé, hogy minden nő, tehetségéhez, ízléséhez mért kenyérkereső pályát választhasson, életpályája nem lesz már a bölcsőben megállapítottan, a háztartás vezetése. Anyagilag független lévén a férfitől, férjhezmenetele alkalmával választása feltétlenül boldogítóbb, célszerűbb leend, mint a mai, gazdasági okoktól befolyásolt gondolkodásmód mellett.

A férfi a házasságkötés által nem vesz súlyos terhet magára, így választása tisztább, a faji kiválasztásnak megfelelő, és a mi a leglényegesebb ifjú éveiben fog megtörténni.

A gyermekről pedig, az ifjúságban, egészségben összekerülő két fel jobban és könnyebben gondoskodhat együttesen, mint ma.

A központi háztartás, bölcsődék, óvodák, játszókertekkel ellátva, a gyermekek szakszerű felügyeletéről együttes és így socialis célunkat jobban szolgáló nevelésről gondoskodik, úgy, hogy az anya csak a gyermek csecsemőkorában szakítja félbe munkáját. Az anyaság esetére való biztosítás, amely biztosítást okvetlenül bele kell helyezni, minden 18 esztendőös nőre kihatóan, az általános, kötelező betegsegélyezés keretébe, anyagi támogatást biztosít, a gyermek születését megelőző és azt követő hosszabb időre. A női házicselédkérdésnek a központosított háztartás egyedüli, radikális megoldását hozza magával, vagyis megszünteti a fehér rabszolga, a házicseléd foglalkozást. Helyébe lép a szakképzett, iparszerűen termelő, szabad háztartási munkás.

A női munka szervezése, értékének elismerése elsősorú célja a nőmozgalomnak és ezen a ponton találkozik a szocialista mozgalommal. A szervezés egész munkájával azért nem léphet kifejezetten a szocialista program alapjára, mert a nőknél, a legtöbb esetben még pályamegnyitásról van szó. A pályamegnyitás szó már magában foglalja azt az értelmet, hogy ott ahol a pálya megnyitását még ki kell harcolni, gazdasági kérdésekben érett férfiaktól is, a hol a pálya előkészítésére szolgáló eszközökért, kiképzési lehetőségekért kell küzdelmet folytatni, minden osztály férfiával, ott és ezeken a pályakor egyelőre taktikai okoknál fogva programszerűen a szocialista elvek alapjára a szervezkedést helyezni nem lehet

Ott, ahol a pálya már nyitva, a kiképzési lehetőségek a férfiéval egyenlők a női munka elismerése már megvan, semmi sem állja útját ennek a leghelyesebb, legradikálisabb gazdasági, termelési politika érvényesítésének. Ezekben a munkaágakban elkövet a nőmozgalom mindent, hogy a női munkásokat a szocialista program értelmében a szakszervezetekbe szervezze.

Az anyasága az élet jogának elismerését, a törvénytelen gyermek teljes elismerésében, teljes jogegyenlőségében látja a nőmozgalom,

A házasságkötésnek magánügynek és nem állami ügynek való elismerésében látja a nőmozgalom a nemi élet tisztaságát biztosítva.

A nőmozgalom ennek értelmében

nem kívánja, hogy két ember, aki egy mással házasságra óhajt lépni, ezt előre tartozzék bejelenteni, formalitásokon legyen kénytelen keresztülmenni, melyek elveszik a szerelem szemérmét. Teljesen elegendőnek, az állam és társadalom szempontjából is céljának megfelelőnek, találja, ha a házastársak gyermekük megszületése alkalmával adják tudtára az illetékes hatóságnak, a gyermek, ezen új, az állam szempontjából fontos tényező bejelentésénél, hogy házasságra léptek.

A gyermek, az új tényező megszületése előtt, a társadalmat nem érdekelheti két embernek egymáshoz való egyéni viszonya.

A prostitúció elleni küzdelmet feltétlenül szükségesnek tartja a nőmozgalom. A küzdelem mai for-

máját azonban teljesen célját tévesztettnek kell nyilvánítani. A prostitúció ellen nem annak rendszabályozása, iparszerű szervezése által, hanem meggátolása által keli küzdeni. A küzdelem nem lehet direkt, hanem indirekte keli végbemennie. Itt is a profilaktikus módszert tartja az egyedül célhozvezetőnek. Megelőzni, a minimumra csökkenteni, idővel teljesen kiirtani csak úgy lehet, ha keresletét szünteti meg a társadalmi rend. Az eredményében teljesen semmis, egészségügyi ellenőrzés, csalóka biztonságot ad az ifjúságnak a nélkül, hogy egészségét megóvhatná. A prostitúció egészség és erkölcsrontó intézménye megszüntetésének eszközei; a házasság megkötésének könnyítése. A nő anyagi függetlensége, vagyis önálló gazdasági munkára való nevelése, a válás teljes

megkönnyítése oly módon, hogy az csak az egyik fél óhajására is rövidesen kimondassék és anyagi szempontból csakis a közös gyermekről való közös gondoskodás tétessék a két elváló fél kötelességévé. Ha ifjú párok könnyen, nem gátoltatva anyagi túlterhek által, egyesülhetnek, akkor nem lesz szüksége az ifjú férfiaknak a prostitúcióra, ha ifjú nők önálló kenyérkeresettel bírnak, nem lesz szükségük arra, hogy pénzért adják el magukat, hosszabb vagy rövidebb lejáratra. Ha egészségi vagy anyagi okok ezt megkövetelik, úgy Malthus tanának követése is célszerűbb a házasságban, mint a házasságon kívül folytatott, az egyént, a családot, a gyermekeket fertőző, rendezetlen nemi élet.

Addig, míg a törvényesen meg-

kötött házasság sankciót ad a nőnek arra, hogy eltartassék férje által, nemi ellenszolgáltatása fejében, addig a prostituált nőt sem tekinthetjük jogosan rosszabb, vagy megvetendőbbnek, mint az eltartásért legális házasságban élőt. Sőt, míg az előbbinek élete gazdaságilag kevésbé biztos, a társadalom megvetésével, az egészség megromlásával jár, addig az érdekházasság, köztisztelőben áll, noha semmivel sem erkölcsösebb csak gyakran rentabilisabb . . .

A nemi betegségek elleni küzdelem leghatásosabb fegyverét, abban látja a nőmozgalom, hogy fiatal egyének egészségesen kerülhessenek össze. Az eddig felsorolt eszközök pedig mind, kivétel nélkül a korai, házasság, az egészséges nemi

élet lehetőségének módját igyekezett megismertetni.

Az emberiséget az igazsághoz vezetni, egyik legrégibb törekvése az embereknek.

A nőmozgalom a nemi élet terén is ki akar minden hazugságot irtani, ennek megfelelően elutasítja a gólyamesék hazugságát,

1. Mert a gyermeket később az igazság felismerése, bizalmatlanná teszi azokkal szemben, akik vele a hamis mesét közölték, de bizalmatlanná teszi egyébként is.

2. A megtudás sensatiója ártalmas a fejlődésben levő ifjú lénynek, felcsigázza, természetellenes fokra növeli vágyát, időelőtti nemi életre, sok esetben elfajulásra vezet.

3. Védtelenül hagyja a gyermek-
ifjút, a gyermekleányt. Nem ismerve
önmagát, saját szervezetét, cselekvéseinek
következményét, szerencsétlenné, bol-
dogtalanná tehetjük az ifjúságot, tudat-
lansága vagy féltudása által sok időre,
gyakran egész életére kihatóan.

A n ő m o z g a l o m a természet-
tudományok oktatása kereté-
ben követeli az emberi struktúra
pontos ismertetését; a nemi életre vonat-
kozó tényeknek elhallgatását hibásnak
tartja. Az egészségtan oktatása kereté-
ben pedig a nemi betegségek ismer-
tetését épen olyan fontosnak ismeri el,
mint a tuberkulózis vagy más elterjedt
ragályos betegség ismertetését. Olyan
mértékben, a mennyire ezt az előzetes
meggátlás szempontjából az iskolaor-
vosok célszerűnek tartják.

A nemi felvilágosítást nem kívánja, mint a tanterv egy külön fejezetét, külön órákon, szenzationszerűen megadni, hanem azzal az átmeneti módszerrel, a melylyel a modern tanítás mindent közöl a gyermekkel és ezt ismeretek birtokába juttatja észrevétlenül, gyanútlanul, a gyermek korának, felfogásának megfelelően.

Feltétlenül követeli azonban a nőmozgalom, hogy a gyermek a nemi élet és a fejlődés ismereteit, a pubertás kora előtt szerezhesse meg és feltétlenül általános iskolai tanítás keretében.

Követeli a nőmozgalom a gazdasági munkában a közös termelést.

Követeli az iskola oktatásaiba szeszes italok káros befolyásáról.

Követeli az iskolák reformálását az egész vonalon abban a értelemben, hogy azok a fejlődéssel karöltve járva ne múlt századbeli állapotok folytonos dicsőítésével töltsék el az időt, hanem a mai kor felismerésére, abban a helyig elhelyezkedésre tegyék alkalmassá az egyént. Követeli az általános, mindenkire kiterjedő állami betegségyezést és aggkorbiztosítást, követel még sokat, igen sokat, mindent, ami összefüggésben van nemi életünkkel, és mi az, ami összefüggésben ezzel ne volna!

De nem csak követelni, létesíteni fog, erős kézzel, friss erővel, szívós kintartással, az elnyomottak, a szenvedők akaraterjével.

Politikai befolyást, teljes

politikai jogot követel a nőmozgalom, azért, hogy létesíthesse mindazokat az intézményeket, a melyekre céljai elérésére szüksége van. Elévült törvényeket törölni, jobbakat, célszerűbbeket alkotni akar a nőmozgalom.

Kulturális törekvéseit, a melyek vagy a nőknek, mint a férfiaknak csak régen követelt igazságait segítené diadalra, csak akkor képes kivívni, ha közvetlen befolyása, döntő szava van ott, ahol a társadalom, az állam berendezéséről, az emberek boldogulásának lehetőségeiről, külső keretek, törvények létesítésével gondoskodnak, illetve jelenleg meggátolni igyekeznek ezt a boldogulást.

A politikai törekvéseket és valószínűleg sokat, amit megemlítettem,

sokan nem helyesük, fölöslegesnek nyilvánítják.

Semmisem fölösleges, amit a nőmozgalom elérni óhajt. Minden törekvés a helyzetek, az anomáliák, igaz okai eredetének felismeréséből következik. És nagyon valószínű, hogy a fejlődésben levő mozgalom, mindig újabb és újabb törekvéseket fog célszerűnek felismerni idővel.

Nem elítélni, hanem tanulmányozni, megismerni kell a társadalmi mozgalmakat. Ha a férfi átérti, mihamar rájön arra, hogy a nő mai helyzete az ő boldogulásának is legnagyobb gátlója.

És csodás olyan kevés férfi érti meg ezt, hogy mint egy had állanak a nők törekvéseivel szemben. Ebben az

ellentállásban szolidárisak férfaink mind. Testvérek, férjek, apák, szocialisták, klerikálisok, liberálisok, radikálisok és Reaktionáriusok abban az egyben szolidárisak; ne bocsássuk az asszonyt az önálló termelési, a közmunkába, ehhez nem ért; nem adunk neki iskolákat, elég okos így is, nem adunk neki szakképzési lehetőséget, mert elveszi a kenyerünket. Menjenek férjhez, csak az én fiamhoz ne, mert az csak gazdag asszonyt vegyen feleségül.

Heine után mondhatják ők is egymásnak:

„Selten habt ihr mich verstanden,
Selten nur verstand ich euch,
Nur wenn wir im Koth uns fanden,
So verstanden wir uns gleich.”

Vannak milliomosok, akik átérezve, megértve a munkásság jogos követeléseit, pénzzel, munkával szolgálják a proletariátus törekvéseit, így vannak nyílt elméjű, nagyszívű férfiak, akik megértik a mi törekvéseinket, eljönnek és segítik az asszonyokat a munkában. De ezek az értelmi milliomosok kivételek. Az átlagférfi ellenünk van, mint egy szilárd fal állja el utunkat felszabadítani munkánkban. Ezt az ellentállását megtömi, megértetni a férfival, hogy milyen kevés az a fölláldozandó, hatalmi előjog, a nagy nyereséggel szemben, mely a férfira vár akkor, ha a nő, mint szabad, egyenjogú, munkás- és embertárs áll oldala mellett, minden asszony kötelessége.

A nagy, egyetlen és közös cél, nemi életünk külső körül-

ményei körül lerakodott salakot eltávolítani. A boldogító, egészséges, mindkét félt teljesen kielégítő nemi élet jogát újra megszerezni.

Ezt a célt szolgálja a sok eszköz, melyért küzdünk és amelyek elérését közelfekvő célul tűzve, a fölületes szemlélő az eszközökért folyó harcunkban látja küzdelmünk végcélját és ítéli el egész törekvésünket.

A feministáknak nem csupán *Fart pour l'art* kell – noha mint önálló emberi követelések is megállják helyüket – a politikai jog, a központi háztartás, a nemek együttes és természetes oktatása, az összes pályák megnyitása, a női munka szervezése és mindaz, amit előbb felsoroltunk, meg egy csomó más intézmény és jog, ez mind

csak eszközül szolgál a nagy cél elérésére, út a nemi életnek, gazdasági feltételektől való függetlenítése s így az emberiség minél tökéletesebb boldogulása felé.